
De Snepkensvijver

door J. CUYPERS, *conservator*

Om voor deze korte bijdrage U met getemperde geestdrift de grauwe sfeer in een gevat overzicht af te schilderen, die het vogelleven op de Snepkensvijver in 1978 kenmerkte, heb ik echt te weinig geel en grijs koloriet in mijn vocabularium voorradig. Het enthousiasme erover is inderdaad niet van aard dat met vlag en wimpel er een feestelijke stemming overheen mag waaien.

Evenwel, wanneer ik de zwarte doos met mijn nota's toch doorneem, vind ik hier en daar nog een zalvende opkikker terug, waarbij de balans 1978 uiteindelijk nog niet zo negatief uitvalt.

Ik zou mij vooral zeer ongelukkig voelen moest U de indruk krijgen dat de Snepkensvijver een kwade rui doormaakt.

We weten uit onze vele jaren ervaring, dat elk jaar wat anders biedt en dat suksessen en ontgoochelingen elkaar van lieverlee, met zon en mist begeleid, zich door onze kijkers werken.

Neen, mijn beste vrienden, de Snepkensvijver ligt zoals vroeger, nog altijd achter de beveiligende gordel bomen en struiken langsheen de drukbezette baan van Herentals naar Lichtaart en van soms storende geluidshinder daarop, hebben de vogels daarbinnen op de grote vlakke water en in het dichte plantendek daarrond geen last. Alles is er rustig. Alles blijft er schoon.

Wanneer een bleke winterzon in 't prille voorjaar er traagjes laag over de horizon van achter d'ene witte wolk naar d'andere schuift, dan hebben ze zich al opgefrist, de miljoenen brons-bruin zwellende katjes van de geurende gageelstruiken. Daarlangs op 't stille water glanzen groen de koppen van de woerden wilde eenden en midden op de plas, de ros-rode driehoek-koppen liggende op de zwarte borst, drijven woordjes tafeleend. Wat apart, tussen de dode pijpstrobulten, waarop vanaf half maart de kokmeeuwen weer heer en meester zullen zijn, hebben nu de wintertalingen nog heel die ruimte voor hen alleen en leven er zich uit in hun paardriftige voorjaarsroes.

Hoe dikwijls al zagen we ze doende de balsende wintertalingen, ergens afgezonderd op een plasje onder 't hoge struikgewas of op de spiegel van een open venetie in de hei. De woordjes in hun frisse kleedjes op hun paasbest grijs met groen en bruin, spetterende hun paargeluidjes uit de opwippende snavelletjes op hun trillend rechtverende lijvekens. Het krikt en krikt en krrrikt dan lustig overal.

De zo zachtvaardige wijfjes, zedig in 't bruin, spelen dat spelletje bijna onopvallend mee. Zo van bezijds weg en keurig deftig laten ze zich eens bekijken door die gekdoende woordjes, zo maar, terwijl ze ons althans de indruk geven veel meer belangstelling te hebben voor wat voedsel zoeken dan voor hun opdringerig doldriftige hofmakertjes.

Dat op onze Snepkensvijver uit dit Maartse voorjaarsceremonieel van 1978 een ornithologische exclusiviteit zou groeien, konden we toen nog niet vermoeden.

Het clowneske paarspel was, zoals altijd, een boeiend en prettig kijkstuk. Allen deden ze hun beste best, om tijdens die onderlinge opjutterij zich langs hun mooiste kant aan de wijfjes te demonstreren.

Aan de verleidende eenvoud der wijfjes was niets voorkeurgebonden voor de ene of andere te merken. Toch moet er een bazig woordje bij geweest zijn, dat erin geslaagd is de gunst van drie eendjes binnen te halen.

Velen onder U zijn daarvan getuige geweest en daarom is het m.i. wel van belang deze serene trigamie van onze wintertaling bij U allen ruchtbaar te maken, zonder er een aanleiding in te zoeken, met dit exclusieve voorval, in de toekomst dit mooie eendje als een liederlijke amoureuze deugniet met een kuise maseurkensvinger berispand na te wijzen.

Op 27 mei betrap ik een groepje van drie eendjes en een woordje bij een onooglijk klein plasje in de Noord-Oost hoek van de Snepkensvijver. Niet abnormaal zou men denken. Ze gingen dwaas op de vleugels toen ik op amper een vijftal meter afstand hen voorbijging, maar toch had ik gezien dat een eendje van onder het heidekruid vertrok.

Geen getalm nu, onmiddellijk verder stappen en over een paar dagen zullen de prikkels van onze weetgierige nieuwsgierigheid wel op een taktische wijze naar een oplossing leiden. Opletten dus.

Inderdaad, dat was het geval op 31 mei.

Zeer voorzichtig naderen. Van op vijftig meter afstand al zie ik een woordje zich op het droge rustig zittende zonnen op de lage dopheide aan het randje van zijn klein waterplasje. Hij kreeg me in de gaten en glijdt op het water, laat mij naderen tot op tien meter en vliegt geluidloos weg. Tot dan geen wijfje te zien. Bij het plasje bekijk ik de plaats waar enkele dagen voordien ik meende een eendje uit het heidegewas te zien vertrekken. Stel U mijn verbazing voor. Vlak voor mij vluchten drie wijfjes wintertaling van hun nesten weg. Twee goed verborgen onder hoge overhangende struikheide en dopheide, 80 cm van elkaar verwijderd en het derde op 220 cm vertikaal daarop, diep in een polletje oude hoge dopheide, rijkelijk versierd met daardoor bovengroeiend spichtig veenpluisgewas. Deze drie nesten lagen binnen een oppervlakte van twee vierkante meter, met het kleine plasje daar middenin. Nest 1 met 7, nest 2 met 9 en nest 3 met 6 eieren.

Met de meeste voorzichtigheid werd dit wel unieke broedverloop van deze kleine colonie (of harem) zo nauwlettend mogelijk gevolgd. Nooit werd meer dan een woordje in de buurt opgemerkt.

Op 6 juni lag nest 2 (9 eieren) leeggeroofd, vermoedelijk door een of meer eksters. Een onderzoek op de eischalen en de inhoudsresten wees uit dat de bebroeding van de eieren nog maar pas begonnen was. De verstoring moet zowat op 2 of 3 juni hebben plaats gehad.

Op 14 juni hadden de jongen van nest 1 (7 eieren) een drietal dagen het nest verlaten. De schaalresten

van de eieren lagen, zoals dit altijd het geval is, platgedrukt tegen de bodem van de nestkom.

Op 23 juni lagen in nest 3 (6 eieren), 4 pasgeboren jongen met 2 gekipte eieren. Met z'n allen waren ze veilig weg op 24 juni.

En nu maar aftellen en uitberekenen om een nader inzicht te krijgen in deze commune-affaire.

In de veronderstelling dat de bebroeding is aangevangen bij het leggen van het laatste ei, dat een broeduur van 22 dagen en het dagelijks leggen van 1 ei hier het geval zou geweest zijn (alhoewel de wintertaling zich wel eens tijdens de legperiode een of zelfs meer dagen rust durft veroorloven) dan krijgen we er toch de volgende kijk op :

Nest 1 : 1^e ei op 14 mei;
Nest 2 : 1^e ei op 20 mei;
Nest 3 : 1^e ei op 26 mei.

Zouden we hier niet te doen gehad hebben met een erg vitaal woordje ? Hij moet toch bij de pinken geweest zijn om na een eerste verovering zich zodanig te weren dat hij nog twee wijfjes, elk met een tussentijd van een zestal dagen heeft weten te lijmen en afhandig te maken van mede concurrenten. Ge moet het maar kunnen !

Wie aan de Snekensvijver denkt in volle broedseizoen ziet in zijn verbeelding een witte wolk van duizenden kokmeeuwen. Dat beeld kan men inderdaad onmogelijk van zich afzetten.

Op 1 maart kwamen dit jaar de eersten zich weer boven de broedplaats aanmelden. Aan het bevolkingscijfer dat we tot begin 1976 al sinds meerdere jaren als « normaal » geworden op een 20.000 paartjes mochten ramen, is heel wat veranderd. Het werd nog een indrukwekkend aantal in 1978, maar van een Europees record was nu geen sprake meer. Hooguit kwamen nog ongeveer 4.500 paren tot broeden.

Aan dit dieptepunt zit m.i. de volgende hoofdoorzaak vast. De katastrofale sterfte van jonge vogels in de abnormaal droge zomer van 1976. U herinnert zich dat nog, zelfs zonder onze bijdrage « Snekensvijver 1976 » in het Jaarbulletin, hoe onvoorstelbaar veel pulli en juvenielen toen stierven en hoe ze met vele honderden ellendig in het moerslijk werden opgezoegen. Het had nu juist deze generatie van 1976 moeten zijn, die als geslachtsrijpe individuen, er twee jaar na hun geboorte terugkerend, in 1978 de bevolking van de Snekensvijver op peil had moeten houden. Dat kon niet. De overgrote meerderheid der vogels was dood.

Op de broedplaats zelf hebben we ervaren dat ook het aantal drie-legsels opvallend kleiner was dan voorheen. De slechte weersomstandigheden met een krappe voedselvoorraad hadden dit jaar daarin voorzeker hun aandeel, maar bovendien is het bij een verouderde populatie, waarin nog levenslustige oude tantes al aan hun vijfde of zesde echtverbintenis jaar na jaar toe zijn, dat die, na veel sacrificie, zich bij een 1 of 2-legsel al zeer gelukkig voelen. Zij zijn de enkele overblijvendenden die al een paar jaren boven hun gemiddelde meeuwenlevensduur zijn uitgegroeid. De mortaliteit in hun eerste levensjaar vooral ligt immers zeer hoog.

Wat de afname wellicht ook in zekere mate heeft beïnvloed is de sterke uitbreiding van de kokmeeuw-colonie, die zich sinds 1975 voorgoed is beginnen vestigen op het « Zwart Water » te Lichtaart, een heideven in een privaat domein, op ongeveer 1 km Noord van de Snekensvijver. Het besluit ligt voor de hand dat een aanzienlijk deel van de kokmeeuwen van de Snekensvijver, dit sinds een paar jaar tamelijk gastvrij gebied is gaan bevolken. In 1978 kende het een bezetting van circa 1.500 paar. Eenzelfde uit-zwermingsproces naar de buurt van sas 7 te Geel, op de « Deckxhoevevijver », men noemt hem ook Dotsvijver, heeft zich vermoedelijk ook daar naartoe sinds een drietal jaren ontwikkeld. De bezetting aldaar was in 1978 zo een 300 paar sterk.

Voor de toekomst geen zorgen. De Snekensvijver is en blijft een paradijs voor onze kokmeeuwen !

Ik hoor sommigen al de vraag stellen; wat nieuws over de Zwartkopmeeuw ?

Slechts twee korte waarnemingen dit jaar :

Gedurende 10 minuten 1 vogel op 12 maart 1978;

Gedurende 15 minuten 1 vogel op 13 mei 1978.

Geen broedgeval.

We zitten niet alléén met deze kleine ontgoocheling.

In dit jaar met zijn koude en natte voorjaar dat zich op onze breedtegraad in West-Europa botvierde, heeft de zwartkopmeeuw het ook bij ons laten afweten en is de groeiende uitbreiding Noordwaarts toe, die hier sinds 1964 begon, laat ons hopen maar voor een jaartje, zo goed als stilgevallen.

Onze ervaringen met deze tamelijk recent nieuwe belgische broedvogel zijn nog zo beperkt en een poging daaromtrent tot besluitvorming berust op nog te weinig stevige gronden, dat we nu al de ongunstige climatologische omstandigheden als de motivering voor zijn achterwegeblijven zouden vooropstellen.

In afwachting laden we alle schuld toch maar op de kar van de rotte lente 1978, die in het snelle spoor van de tijd ons is voorbijgetrokken en stellen we onze hoop op 1979.

De woordjes in parkleed van al onze eendesooten, van de wintertaling tot de bergeend, zijn prachtvogels.

De witoogend, die ik nog maar enkele malen in mijn leven zag en die zich voor de eerste maal in onze Snekensvijver op Paasdag 26 maart, bij volle zon op het rimpelloze water van dicht bij liet bewonderen, staat m.i. vooraan in de rij. Dat bruin-rood van kop en hals, dat donkerbruine veld tussen de vleugels over de rug van hals tot staart, met onderaan die helwitte anaalstreek, die scherpwitte oogjes in dat fiergedragen kopje met die horizontaal gedragen zwart-grijze snavel... Ge geraakt er niet op uitgekeken.

Hij is er gebleven tot 2 mei. Toen zagen we hem voor 't laatst.

Tijdens zijn verblijf op het open water evengoed als bij en in het dichte gagelgewas, heeft hij zijn tijd doorgebracht op zijn eentje met wat rusten, kopje op de schouder, met wat duikend voedselzoeken en met wat gezelschap houden van de nu en dan in zijn omgeving kuierende tafeleenden. Hij had wel een lichte preferentie voor het in de buurt zijn van een wijfje

tafeleend. Waarom niet, zo'n nette jonggezel met de lente op het lijf. Van zodra hij het wijfje tafeleend wat te na kwam, gaf ze er met een afwerende kopbeweging toch blijk van niet zozeer op hem gesteld te zijn ... en hij droop dan maar weer af.

Naar einde mei toe leek het er op dat we in een volwaardig regenseizoen verzeild waren. Donkere luchten, koud en regen, regen...

Harde tijd voor zwaluwen! Nooit zag ik er zoveel samen als op 24 en 25 mei. Boven de Oostelijke helft van de Snepkensvijver, waar 't pijpestro de vlakte overgroeid heeft, scheren meer dan een paar duizend insectenjagende zwaluwen laag over de vlakte, wirwarrend door elkaar.

Een voorzichtige schatting naar de samenstelling van de staalblauwe massa vogels, waar een 30-tal gier-zwaluwen doorheen sneden:

60 % boerenzwaluwen;
38 % huizwaluwen;
2 % oeverzwaluwen.

Het zag er naar uit alsof al wat zwaluw was van uit de agglomeraties der verre omgeving zich hier op ons reservaat verzameld had.

Moeras en water zijn de eerste en laatste voedselreinen wanneer zwaluwen honger lijden. Het was hen aan te zien dat ze met dit onguere weder erg verkommerd waren. Zij die op de takken van de bomen rond de Snepkensvijver met honderden op rijtjes even kwamen rusten van 't vruchteloos vliegend zoeken, zagen er met hun moedeloos hangende vleugeltjes erg meelijwekkend uit. Met de reeks verlossende zeer warme zonnige dagen die van 27 mei eindelijk doorbrak, is voor onze uitgehongerde zwaluwen een explosie van voedselrijk insectenleven over gans hun levensgebied los gekomen. Het werd de hoogste tijd. Ze hebben het gelukkig gehaald en zijn ieder naar zijn thuis weer weggetrokken.

Met zulke ervaringen worden we in onze waardering, bewondering en genegenheid voor onze vogels nog versterkt en aangemoedigd. Zij die van de ene dag op de andere zo ellendig veel kunnen lijden om dan toch weer met zang en zwier van zoveel levenslust blijk te kunnen geven. Zij mogen ons allen een voorbeeld zijn.

In de maanden augustus en september hebben herhaaldelijk veel honderden Kieviten op zomertrek, de ondertussen verlaten broedplaats van de kokmeeuwen als rust en zitplaats uitgekozen. Wanneer ze dag na dag in de graslanden van de Kleine-Neertvallei hun kostje hadden opgehaald, kwamen ze, dicht bij elkaar gedruimd, urenlang onbeweeglijk zitten soezen op het broeierige slijk in een bakkende zon.

Toen er op 19 september, drie boomvalken laag over de Snepkensvijver op libellenjacht waren en zo nu en dan, snel als de bliksem, eentje op een halve meter hoogte slechts, rakelings over hen heen scheerde, was er bij die stoïcijnse Kieviten ook maar geen een die enig teken van angst of paniek vertoonde.

Ze bleven roerloos staan. Van boomvalken niets te vrezzen. Helemaal anders ging het er toe, wanneer in de verte, hoog een sperwerwijfje in zicht kwam. Gans de bende stooft wild op de vleugels, zo ver mogelijk onderuit van dat dreigend gevaar weg. Ze kwamen pas

terug, geruime tijd nadat het sperwerwijfje boven de bossen verdwenen was.

Het jaar 1978 met zijn dieptepunten en hoge pieken wel en wee, heeft alles bij elkaar ons toch nog mooie dagen bezorgd. Alle ellende vergeet men vlug als er zo nu en dan maar eens een straaltje blijdschap overheen schuift.

Nu de vratzuchtige snoeken sinds 1976 uit de Snepkensvijver verdwenen zijn, kwamen zoals verwacht de dodaarsjes terug en hebben enkele paartjes hun jongen grootgebracht.

Wijfjes tafeleenden met grote jongen werden gezien, wintertalingen, wilde eenden en slobenden, meestal met kleine tomen, zijn het ongenadige slecht broedseizoen doorgesukkeld.

Wulpen en Kieviten kenden geen sukses. Hun legselvielen te veel in de smaak van eksters en zwarte kraaien.

Meerkoeten hebben mekaar jongen erg toegetakeld. In verhouding tot hun aantal kwamen maar weinig jongen groot.

De waterhoentjes gingen het beter.

Prooivogels, iets meer dan ooit te voren, waren regelmatig van de partij. Boomvalk, torenvalk, sperwer, buizerd en wespindief kwamen van uit de bossen in de buurt, als trouwe bezoekers even langs de Snepkensvijver, om ons voor drie van hen de zekerheid, en voor de buizerd en de wespindief ons een ernstig vermoeden aan te tonen dat ze er als broedvogel thuis waren.

Vossen en een wijfje bruine kiekendief hebben weer lekker gesmuld bij de rijke tafel vol malse jonge kokmeeuwen.

De visarend bleef niet lang in de streek met wel veel water, maar met geen vis erin.

Nu een woordje aan «de» dierenvrienden. Wie tamme, niet vliegvaardige volwassen boere-eenden te veel heeft en er daarvan rond 1 juni acht clandestien op de Snepkensvijver heeft losgelaten, in de naive overtuiging misschien dat ze het daar goed zouden hebben, kan ik mededelen dat ze er tot de laatste toe, een na een van armoede zijn omgekomen.

Voor die anderen, die waarschijnlijk weer met verlof moesten, en hun oudere of jonge katten ook binnende afsluiting van de Snepkensvijver hebben losgelaten, omdat ze daar toch vogels genoeg te eten hebben, ben ik bereid hen een adres van een dierenasiel op te geven. Daar zijn ze misschien welkom. Bij mij in de Snepkensvijver zijn ze dat niet!

Tot slot, heb ik namens onze vereniging een dankbaar woordje over voor het groepje jongeren van «Natuur 2000», dat weer eens gedurende een deel van de schoolverlof zich zeer verdienstelijk heeft gemaakt bij het uitvoeren van beheers- en revalorisatiewerken in de Snepkensvijver.

Moge de natuurbeschermingsactie, waarvoor ze zich zo moedig inzetten, bij hen en in hen uitgroeien tot een voor het verdere leven diep ingewortelde drang om, met de echtheid, de eerlijkheid en de zuiverheid en met de onschatbare waarden van het hen omringende natuurschoon, zich aan deze onuitputtelijke bron, onverzadigbaar met schoonmenselijkheid te blijven verrijken.